

# FANTASIER OM FOLKSJÄLAR

ROMANTIKENS TRO på medfödda nationalkaraktärer, som ger nyckeln till folkens liv och historiska insatser, är inte längre gångbar i allvarlig debatt. De flesta har klart för sig att det inte är karaktären som formar historien, utan tvärtom; de olikheter av generell art som kan spåras folken emellan har uppstått genom de skilda miljöerna och förändras med dessa miljöer. Inte ens raserna — i den mån man anständigtvis kan tala om sådana — företer bestämda psykologiska drag; det är blott på hudfärgen, och knappast på den, som man kan skilja den amerikanska negern från den amerikanska svensken eller portugisen inom samma sociala skikt. Det är rimligt att inom snäva gränser tala om för vissa folk gemensamma vanor, idéer och "kulturmönster", men inte om folk- eller raskaraktärer.

Men de föreställningar som blomnade vackrast i Hegels metafysik är fortfarande lockande. Och de används mer-

endels, som hos Hegel, i nationell anda, som en form för nationellt skryt. Många svenskar tänker i de fåror som Heidenstam och Gustav Sundbärg plöjt: vi är ett särskilt fint folk, vårt fel är att vi inte förstår hur fina vi är och att vi därför är svaga för utlänningar. De vet inte — lika litet som Heidenstam och Sundbärg — att hundratals författare ute i världen för hundratals miljoner människor propagerar samma dümheter med nästan samma motiveringar.

Den berömda franske geografen och statsvetenskapsmannen *André Siegfried* — som för länge sedan skrev ett par verkligt lysande arbeten — är gammal specialist på nationalkaraktärer. Senast har han visat sin förmåga i två böcker, om Schweiz och om "Folkens själ" (*L'Ame des peuples*, Hachette, 275 franc). I boken om Schweiz fixeras dels den schweiziska folkkaraktären, dels de speciella karaktärerna hos de skilda schweiziska språkgrupperna. I "Folkens själ" skildras fransmannens, engelsmannens, tyskarnas, ryssarnas och amerikanernas egenskaper.

Hur går det till? Den reella basen för framställningen är tydligen en mängd intryck och erfarenheter från läsning och personliga besök, av vilka många är intressanta och väsentliga, men blott alltför hämningslöst begagnade som stöd för väldiga generaliseringar. Den uppfattning som Siegfried sålunda kommer till framföres emellertid på vanligt sätt i ett slags vetenskaplig dräkt; det gäller att finna förklaringar eller orsaker till de påstådda skillnaderna mellan folken och att dokumentera deras existens. Därmed är man framme vid ett sedan länge välbekant tanke-spel: än hänvisas till latinska eller kristna influenser, än till läge och klimat, än till ras och historia, än talas om folkens ungdom och ålderdom, än om deras ställning till odefinierade ting, såsom Europa och Västerlandet. Dokumentationen består i anekdoter och citat från äldre författare; som vanligt släpps Tacitus lös redan i inledningen.

Låt oss ta en av de många

belysande detaljerna — belysande för metoden, inte för verkligheten. Klimatet i England är besvärligt; det blåser och regnar för mycket. Därför "går engelsmännen i regel sent upp", äter kraftigt till frukosten och dricker mycket sprit; den sistnämnda uppgiften bestyrkes av att Siegfrieds far, som annars var nästan absolutist, i Glasgow beställde en flaska bourgogne mitt i sommaren. Att i varje fall de människor som arbetar i fabriker och affärer — och de är ju inte så få — går upp lika tidigt i England som i Frankrike förbises; en blick på statistiken skulle visat Siegfried att fransmännen — trots faderns bourgogne i Glasgow — dricker mycket mera sprit (även bortsett från öl och vin) än engelsmännen. Sådana stolligheter överflödar, liksom i nästan alla böcker av denna typ. Ryssarna är ständigt på pilgrimsfärd, vilket framgår av att Tolstoj dog på en liten järnvägsstation, inte hemma hos sig! Att skillnaderna samhällsklasser och yrkesgrupper emellan ofta är vida större än mellan folken är ett elementärt faktum, som inte beröres med ett ord.

Typiskt är också att i vissa sammanhang folkens karaktärer säges vara särpräglade just genom stridiga egenskaper. Fransmännen är på en gång en Don Quijote och en Sancho Panza, tysken är på en gång individualist och hjordmänniska, ryssen är på en gång mild och grym. Lika typisk är leken med nationernas åldrar. Fransmännen är fullvuxna; engelsmännen verkar ofta som femtonåringar; i Amerika förvandlas immigranterna till ungdomar, nästan till barn; tyskar och ryssar tycks likaså befinna sig i späd ålder.

Exemplet visar att Siegfried totalt — om också sannolikt omedvetet — följer sina politiska sympatier i karaktäristiken av folken. Intrycket blir A för fransmännen (med ett nästan omärkligt frågetecken för bristande reda i politiken), AB för engelsmännen, Ba för amerikanerna (med en förmaning till intellektuell uppyrking), B?? för ryssarna och blankt C för tyskarna.

Varför är då Frankrike så bra? Den främst betonade förklaringen är dess mellanläge: det vetter åt både kontinenten, Medelhavet och Atlanten. Samma stöd för överlägsenhetskänslan framträder på många håll; t. ex. i Ryssland (mellanläget Europa—Asien), Tyskland (mitt

på kontinenten), Österrike (mellan Öst och Väst), Brasilien (mittemellan Amerika, Afrika och Europa). Om man inte ligger i mitten av någonting, försvarar man en utmark, en fästning mot barbarerna — och det är lika fint. Även ur rassynpunkt är Frankrike en lycklig blandning, av latinska, kelter och germaner.

Vari består då Frankrikes överlägsenhet? "Nästan alla fransmän är intelligenta." Fransmännen är särskilt uppfinningsrika (automobil, aeroplan), ehuru andra får skörda där de sät. Det finns hos fransmännen en tendens till egoism, men framför allt en tendens till "universalism, idealism och osjälviskhet". Fransmännen tror inte på några auktoriteter, han går aldrig i flock. Frankrike har jämvikt: "detta katolska Frankrike är också antikerikalt; detta odisciplinerade folk är inte i grunden anarkiskt..." För fransmännen gäller mottot: "Intet mänskligt är mig främmande." Fransmännen har "lärt att livet kan bjuda mycket, men att man inte kan begära allt: kanske det är den verkliga, den enda civilisationen?" Man förstår väl att Siegfried med skarpa avvissar de andra stora folkens skryt och överlägsenhetskänslor. "Då man säger åt engelsmännen att han tillhör Guds utvalda folk är det inte långt ifrån att han tror det."

HERBERT TINGSTEN